

Коронація Чернівецької чудотворної ікони **Стор. 2**

Пізнати себе **Стор. 4**

Дія святого духа **Стор. 5**

Короткі **Стор. 6**

Прощання з імперією: 30 років української незалежності **Стор. 7**

Думи мої... Кілька очевидних висновків із ситуації в Білорусі **Стор. 10**

Чудесна ловля риб **Стор. 10**

Князь Церкви **Стор. 12**

«Зостанься з нами, Господи» **Стор. 12**

Ступити на дорогу братерства (16) **Стор. 16**

Чужі **Стор. 17**

Думи мої... **Стор. 18**

Ким же був едемський змії? **Стор. 19**

◀ Уляна Томкевич, «Вознесіння Господнє»

КОРОНА ПРАЗНИКІВ

Пророчі слова про розлуку і зустріч почули апостоли на Тайній вечері від Учителя. Це відповідь Петрові: «Куди Я іду, ти не можеш тепер за мною йти, а потім підеш за Мною». Вони зрозуміли, що скоро зостануться самі: і зажурились. Провіщений відхід стався через сорок днів після воскресіння.

В книзі «Життя Христа» італійський мислитель Д. Папіні вмістив зворушливий опис природи в той час: Хмари – «небесні острови в золоті західного сонця, ніби піднімалися з теплої землі до близького неба, як фіміями від великих запашних офір. У колоскових полях птиці починали скликати пташенят до гнізд і прохолодний вітерець ледве порушував гілки».

Такий настрій благословенного надвечір'я панує і на картині «Вознесіння» італійського майстра

Андреа Мантенья. На площинці коло двох скель згуртувалися апостоли; Богомати серед них; два з них упали на коліна. І всі дивляться вгору: на Христа, що, оточений херувимами, як в ореолі, віддаляється в височину неба. Невисловима ласкавість весіннього світла означилася в задумливій синяві і на світлих хмарках, що йдуть легкими рядами. Здивування разом з побожністю виразилося на обличчях і в жестах апостолів. Цю картину міг створити митець, що серцем знав правду Вознесіння.

По Воскресінні Христос з'явився Марії Магдалині, учням на дорозі в Еммаус, апостолам без Томи і потім – з Томою, натовпові, малим групам апостолів, Петру й Іванові біля озера, їв з ними страву, одного разу сам приготував її для них.

І ось, привів їх на Єлеон, або Оливкову біля Витанії. Звелів: «Ідіть і научіть усі народи, хрестивши їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа...». Піднявши руки, благословив їх, і тоді «почав відступати від них і возноситися в небо», аж поки хмара закрила його. Два мужі

в білому з'явилися і сказали: «Цей Ісус, що вознісся від вас на небо, прийде так, як бачили ви, що Він на небо сходить».

Стан слави Христа, відкрившись при найгіршому приниженні, при смерті на хресті, завершується в Вознесінні: в небесній величі, до якої піднесено ество людське, очищене від гріхів. Воно – на престолі Божому, в особі Ісуса: вказує людям, до якого сонця повинні прагнути. Спаситель сказав: «Я йду приготувати місце вам».

” І смуток мало Вознесіння, і віраду – Августин Блаженний відчував її, ніби радість Різдва і Пасхи. А св. Іван Золотоустий скрикнув: «Браття, і ми з вами вознесені з Христом»!

Вознесіння означає досконалу єдність небесну, Отця з Сином, що представив Собою обожене ество людське – в незбагненне світло святої Тройці, здійснивши посланництво як Месія. Любов'ю Отця до Сина змінилися люди: перестали бути «дітьми гніву», а знову з'явилися «дітьми благословення».

Вони почули: «Коли вознесений буду від землі, всіх притягну до Себе» – так заповів Ісус, небесний Син Божий, над людьми, земними дітьми.

Відкрито в псалмі: народився Він, мов ранкова

роса від духовного світла: Бога Отця, попереду віків. У вінці слави Божої, Він – Слово Бога і Цар Життя через якого створені небо і світ земний.

План божественного домобудівництва для порятунку «дітей гніву» здійснився через Нього – Богочоловіка, що в людський світ прийшов. З'єднав небо і людство в собі і хресною смертю і воскресінням вирвав усіх із приреченості гріха. Навіть вічність не має міри – означити величність подвигу Богочоловіка.

Він, відійшовши на престол неба, дав, замість видимої єдності з учнями, можливість очима серця бачити його: всім народам. Відхилив під час Вознесіння запит учнів про царство земне. Але, коли вознісся, послав замість себе Утішителя, з огненною силою якого апостоли стали новими істотами: голосами Божими і будівниками Церкви, як нового всесвіту – духовного.

Дух Утішитель звершує, в любові і сповненні заповіту, тайну причастя, що творить нас рідними і освяченими дітьми для Бога. Утішитель – Дух любови, що єднає Отця з Сином і з нами, через Ісуса. Хоч ми цього не бачимо, Утішитель завжди в переможному ході, мов незримий світанок наповнює життя світлом істини й милости. Його дією, після Вознесіння, ті сходи, що праотець Яків бачив у сні і що ними янголи прибували на землю і вертались на небо, відкриті для кожного: хто приймає правду Христа, як світло свого серця.

В. Барка, Календар «Світла»

XI

КОРОНАЦІЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ЧУДОТВОРНОЇ ІКОНИ

У неділю, 30 травня, у Чернівцях відбулася історична подія: Блаженніший Святослав у катедральному соборі УГКЦ Успіння Пресвятої Богородиці здійснив чин коронації чудотворної ікони Матері Божої Чернівецької «Надія безнадійних». Раніше корони поблагословив Папа Римський Франциск.

Блаженніший Святослав: «Її назва («Надія безнадійних») пов'язана з тим, що Богородиця, до якої молимося перед цією чудотворною іконою, є покровителькою і заступницею неплідних подружжів. Кожної третьої суботи місяця та у богородичні свята під час нічних чувань молільникам уділяється повний відпуст, який надала Апостольська столиця».

До сьогодні не відомо, звідки походить ікона, хто її створив і як вона опинилася в церкві у Чернівцях. Отож, дослідницька робота ще попереду. А ось реставратори рік тому відкрили нові відомості про Чернівецьку ікону. Образ майже рік перебував на реставрації у Львові. Там його наново позолотили, а головне, реставратори відкрили автентичне обличчя Божої

Ікона до і після реставрації ▶

Матері, яке колись зобразили художники, а з часом воно було перемальоване.

З точки зору фахівців, ікона не має особливої мистецької цінності, але має велику цінність духовну та історичну. Два роки тому ікона Матері Божої Чернівецької отримала особливий статус: Папа Римський Франциск надав їй повний відпуст. Три роки тому, перебуваючи у Чернівцях, Глава УГКЦ Святослав Шевчук озвучив, що мріє, аби Чернівецька Богородиця була коронована Папою.

Подібна на Ченстоховську ікону

Ірина Гірна, художниця-реставраторка майстерні при меморіальному музеї митрополита Андрея Шептицького у Львові, розповідає:

— Коли владика Йосафат Мошчич, правлячий єпископ Чернівецької єпархії УГКЦ, передав нам ікону на реставрацію, все, що було про неї відомо, то це те, що ікона – чудотворна і що у 1990-х роках вона була поновлена. Образ був потертий, золото в більшості втрачене. Коли я вперше побачила ікону, то зрозуміла, що її покривали фарбою не раз. І особливо це було видно на обличчі Богородиці, воно від тих фарб було трішки горбистим. Нам, професіоналам, то не важко було визначити. І ми домовилися із владикою, що я проведу рентген-дослідження і невеликі зондажі, щоб подивитися, чи там, під низом, є фарбовий шар. Зондаж – це коли знімається верхня фарба і відкривається основа, тобто авторський фарбовий шар. Ми робимо це під мікроскопом, спеціальними скальпелями. Беруться спеціальні розчинники, якими краще пом'якшується верхній шар фарби, скальпелями вона знімається, щоб не пошкодити нижній шар. Це все робиться під мікроскопом і лупою. І ось по зображенню, по манері власне малювання, по іконографічних моментах, мені стало зрозуміло, що ікона, яка є під низом, набагато давніша.

Чернівецька чудотворна ікона Матері Божої «Надія безнадійних» складається з двох частин: сам образ Божої Матері з Дитятком на руках та ангелів навколо, які наче огортають Діву Марію. Реставраторка каже, що під час дослідження ікони виявила, що ангели біля Богородиці зовсім інакші. А точніше, зображені на іконі Богородиця та ангели відносяться до різних часових періодів.

— Чернівецька чудотворна ікона, – каже реставраторка, – дуже подібна на Ченстоховську ікону. Вважалося, що іконі 200 років, а ми їй ще 150 років прибавили. Тобто, можемо сказати що ікона десь із середини XVII століття. Тоді Ченстоховська ікона була дуже популярна, у Франківську є подібна – Станіславівська. В той період Богородиць зображали з витягнутим обличчям, і техніка виконання темпора. Такий стиль малювання був на той період, що дозволяє визначити, коли її створили. Темпора – це коли фарби розведені на яєчному жовтку, і цю техніку використовували до початку XVIII ст. Потім тою технікою вже ніхто не малював, бо олійні фарби були дешевші і простіші у малюванні. І ось олійними фарбами намальовані ангели навколо Чернівецької Богородиці. Різниця між Богородицею і ангелами – 150 років. Отож питання, а як Богородиця посередині опинилася?

”

Реставратори відкрили автентичне обличчя Божої Матері, яке колись зобразили художники, а з часом воно було перемальоване.

Є спогади про Чернівецьку ікону від початку XX століття, що вона була чудотворна, що до неї багато молилися. Під нею у церкві був зроблений спеціально вітвар, тобто ікона була у великому пошанівку. А намальована досить просто: ми це називаємо хатньою іконою, виконаною на домотканому полотні. Була намальована не надто претензійно з точки зору живопису. Ми собі так припустили, що, можливо, ікона була у когось вдома, можливо для якоїсь невеликої каплиці намальована. І напевно люди до неї молилися і завдяки молитві до Богородиці ставалися чуда. А коли збудували церкву, зробили під неї ангелів і її туди помістили, зробили навколо золочене тло, згодом зробили на неї ризи.

Відкривати чи не відкривати автентичне обличчя?

Ірина зауважує, що у своїй 20-річній реставраторській практиці вперше бачить, що у дощці було вирізано

місце і туди було вмонтовано власне Богородицю, раніше намальовану. Тобто, Богородиця була намальована на домотканому полотні темпорними фарбами і вклеєна у середину у спеціально зроблене під неї місце на дошці. Ангели були спеціально під ікону мальовані. Богородицю приклеїли на дошку клеєм на основі живиці, каніфольної смоли та воску.

— Найскладніший момент у реставрації чернівецької чудотворної ікони Матері Божої «Надія безнадійних» – це було тоді, коли ми зрозуміли, що відкриваємо перворodne обличчя Богородиці, те, яке намалював художник, і воно буде іншим, ніж те, до якого люди звикли впродовж десятиліть, – зізнається художниця. — Я радилася з іншими реставраторами: відкривати шар фарби чи ні? І також постійно спілкувалася з владикою, надсилала йому фото. Ми точно розуміли, що лик (обличчя Богородиці) стане іншим. І не так нам було страшно, що ми там щось погане зробимо, бо ми у своїй роботі впевнені, а було страшно, як люди, парафіяни сприймуть. Ми довго думали з точки зору психології людей. Бо якщо б це була ікона музейна, то питань навіть би не було – відновлювався б автентичний вигляд. Бо у нас був досвід, коли люди нам казали: ні, не така ікона у нас

була раніше... Отож, ми отримали благословення владики, він сказав очищувати обличчя Богородиці від тих трьох шарів фарби. І якщо ви подивитеся вже на відреставровану ікону, то на ній обличчя Богородиці витягнуте, а коли його перемальовували, то робили трохи круглішим і навіть світлішим. На фотографіях ікони початку ХХ століття вона вже була перемальована. Можливо, поновлювали тоді, коли ангелів домальовували.

Ангели на іконі – на золотому фоні. Оригінальне золото втрачене. Реставраторка перезолочувала наново. Це сусальне золото, 23 карати. Це найкраще золото, з яким працюють художники.

Ірина Гірна також зауважує, що полотно, на якому зображена Богородиця, у доброму стані. Вона каже, що ікону загалом добре зберігали. Єдине, ікона пережила період, коли вона сильно замокала і тріснула зі звороту. Реставраційні матеріали зараз дозволяють відновити деревину.

— Богородиця мальована посередньо, ангели вже якісніше і фаховіше, – додає художниця. — Але цінність цієї Богородиці не мистецька, вона духовна та історична.

Наталія Фещук, RISU

ХГ

ПІЗНАТИ СЕБЕ

Коли ми почнемо уважніше вдивлятися у події свого життя і в себе, то відкриємо там присутність Бога. Бо, правду кажучи, ми знаємо себе дуже слабо.

Господь каже про любов до ближнього: «Люби ближнього, як себе самого». Отже, що є критерієм любові до інших? Любов до себе. А ми ж у своєму житті завжди перебуваємо між двома крайностями: або маємо почуття меншовартості, або високовартості. А посправжньому своєї вартості не відчуємо. А чому? Бо ми не знаємо самих себе.

Кажуть часто: «Прийняти себе». Але як ми можемо прийняти себе, коли ми себе не знаємо? Про сусідів можемо навіть і книжку написати. Або мама про ді-

тей. Або чоловік про жінку. А про себе ми можемо сказати одне-друге речення – і все. Ми не знаємо себе... І тому не бачимо Бога, який діє в нашому житті.

А Бог діє, промовляє. Якщо в Старому Завіті Він міг промовити через ослицю, то й сьогодні Він не має труднощів через щось або через когось промовити. Це ми маємо проблему – побачити Його і почути. Тож, будьмо уважні.

”

От, як злодій хоче вкрати, то він украде. Як наркоман хоче вколоти, він вколеться. Як алкоголік хоче випити, він вип'є. Ну то нам треба вчитися ревності в них – у злодіїв, наркоманів, алкоголіків. Бо як вони щось хочуть, то те мають! Чи ми маємо таке бажання Бога?

Часто говоримо: «Я не можу», «Не знаю»... Тоді перекреслюємо велику правду в історії спасення – те, що Бог через свою смерть і воскресення робить нас здатними до досконалого і святого життя. А ми ж дуже часто ставимо на собі хрест. І це парадокс – ми не віримо в себе, у свої можливості, спроможності, а Бог вірить. Тому нам треба зробити таку «махінацію» – повірити Богові, що Він вірить у нас.

А Бог вірить, бо під час кожної сповіді прощає нам. Чому? Бо знає, що я здатний жити досконало. Він постійно немовби промовляє: «Будь відважний. Наробив гріхів – що сталося, те сталося, однак живи відтепер праведно і свято!».

Владика Венедикт Алексійчук, з Фейсбуку. Заголовок від редакції «ХГ»

ДІЯ СВЯТОГО ДУХА

Святий Дух діє в космосі, в історії, в Церкві, освячуючи, організуючи, будуючи. Тут звернемо увагу на Його дію усередині кожної особи, у кожному віруючому, у нас. Святий Павло і східні Отці розрізняють у людині три складники: тіло, душу і дух, хоч традиційно розрізняємо два: тіло і душа; розум і воля, ум і серце, що є двоїстими основними властивостями душі.

Деякі Отці вважають, що Святий Дух впливає тільки на розум, доповнюючи людину, підносячи її в порядку надприроднім, однак у Біблії розуміється дію Святого Духа на людину в цілості, тобто, що діє розум, серце й тіло відповідно до кожної здатності: на розум – світло, на серце – любов, на тіло – здоров'я. Як і Христос спасає людину в цілості, так і Святий Дух впливає на всю людину.

СВЯТИЙ ДУХ ЦЕ СВІТЛО

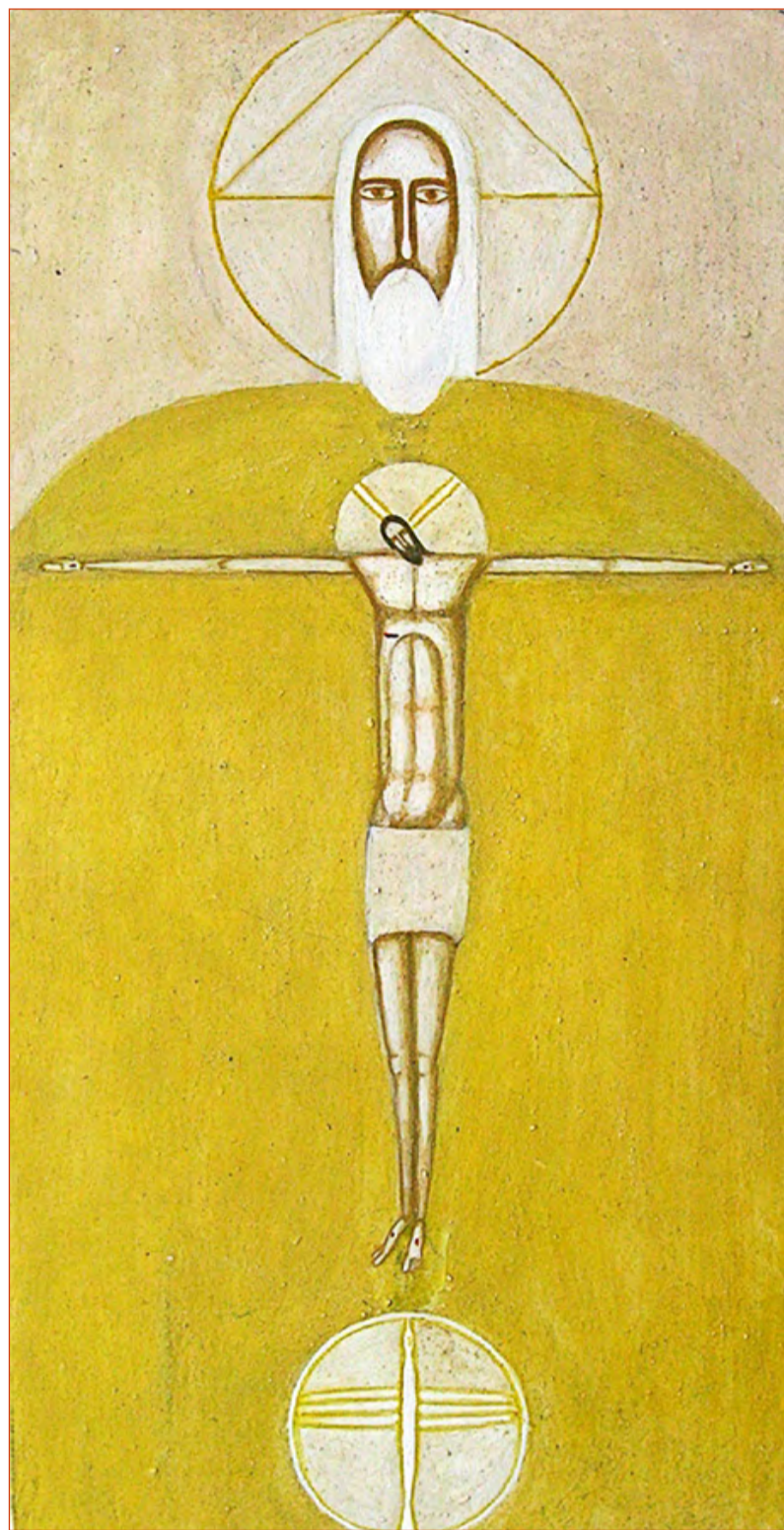
У Біблії прирівнюється Святого Духа до різних символів: вітер, вода, вогонь, олія, але не згадується про світло; про світло говорять часто св. Отці. Св. Іван каже: «Бог це світло» (1 Ів. 1,5), а на основі цього св. Отці стверджують, що Св. Дух, будучи Богом, є світлом.

«Святий Дух, – пише св. Василій, – це освячуюча сила, що дає кожному розумному створінню своєрідну чинність, щоб віднаходити істину». Промені сонця існують над усім і опромінюють землю, море, зливаються з повітрям; подібно і Св. Дух присутній у кожній людині, яка може Його прийняти і отримати потрібні ласки. Просвічуючи тих, хто себе очистив від усякої плями, Він удуховляє через причастя з Ним. Так як чисті й блискучі тіла віддзеркалюють світло сонця, так і душі, які мають Духа, стають ним просвітлені, стають духовними і поширюють на інших благодать».

” | Стислий зв'язок існує між чистотою і пізнанням Бога, бо «кожній людині дається пізнання в міру чистоти».

Якщо гріхом гасити Святого Духа, тоді все переходить у темряву: Очі без світла вночі сліпнуть, зір слабне і цінності не відрізняються. Тоді без Святого Духа годі вести правильне духовне життя. Святий Дух приходиться спасати, зціляти, повчати, заохотити, скріпити, потішити, просвітити ум. **Східні Отці наголошують на темі світла, а на Заході говорять про любов.** Спочатку символ світла стверджував Божу природу Святого Духа, потім Його особу. Як у символі води розрізняється три речі: джерело, річку й воду, так щодо світла відрізняється сонце, його ясність і промені. Джерело і сонце – це Отець, річка і ясність – Син, вода і промені – Святий Дух.

Православна традиція вважає, що світло, яке огорнуло учнів на Таворі, це був Святий Дух. А Служба на день П'ятидесятниці каже: «Завдяки Святому Ду-

Наталія Русецька, «Новий Заповіт, Трійця»

хові світ увесь прийняв хрещення світлом». На Заході тема «Світла» про Духа Святого не мала такого значення, як на Сході, бо згідно зі св. Августином, «Світло» є функцією науки, розуміння пізнання; його приписується Слово, Синові Божому, а Духові Святому – любов.

ЯКЕ СВІТЛО ВИПРОМІНЮЄ СВЯТИЙ ДУХ?

Світло буває різне: природне – діє на розум; світло віри – дає розуміння надприродних невидимих речей; світло благодаті – до попереднього додає співдію, ласки, які внутрі порушують людину. Як світло сонця, так ласка Святого Духа опромінює душу. А у вічності спасенні матимуть світло слави, у сьайві його будемо бачити віч-на-віч Бога.

Апостол каже, що: «Ми прийняли Божого духа, щоб знати те, що нам дароване Богом» (1 Кр. 2, 12). Пізнання тут – не звичайне знання, а сила, яка допомагає вдячно дивуватися, захоплюватися, ясно бачити, усвідомлювати, тобто, збуджує радість, яка породжує сміливість і щирість.

Святий Дух освітлює також нашу долю, нашу судьбу. У листі до Ефесян Павло просить духа мудрости та об'явлення, щоб він просвітив очі нашого серця, щоб ми зрозуміли до «якої надії він нас кличе, яке є багатство славного насліддя між святими» (І, 17–18).

Найчастіше Святий Дух опромінює ум людини під час читання св. Письма. Дух продовжує дію в Церкві, як це було після воскресіння: «Відкриває розум учням на зрозуміння Писання» (Лука 24,45). «Писання, – каже Собор, – слід читати і пояснювати за допомогою того ж самого Духа, який його написав», а цю ласку треба випрошувати.

Напевно пильний читач натхненного Писання не раз відчув світло Святого Духа і зрозумів, що кожне слово написано для нього особисто, а часом зроджується таке розпромінення ума і збудження серця, наче б сам Бог ніжно промовляв до людини. Особливо коли читаємо з відкритим серцем псалми, тоді ті давні молитви стають нашим висловом **покаяння** (напр. пс. 51); **довір'я** (пс. 27 і 121); **подяки** (пс. 30); **благальні за всяку потребу** (пс. 5, 6, 7, 13, 28). Треба вибирати відповідно до потреби і молитися в душі і просити світла Духа Утішителя.

НЕОБХІДНІСТЬ ОЧИЩЕННЯ

Переїдимо до справ практичних: що нам треба зробити, щоб Святий Дух діяв на нас – просвічував, потішав, зціляв. Павло каже, «що ми прийняли Духа, щоб знати те, що нам дароване Богом», і додає, що Святий Дух часто знаходить у нас перешкоди, бо «тілесна людина не приймає того, що від Духа Божого походить; це глупота для неї, і вона не може його зрозуміти, воно бо оцінюється Духом» (1 Кор. 2,14).

Людина тілесна, дослівно звіринна, думає як матеріаліст: щоб щось мати – їсти, пити, одягатися, панувати, використовувати інших і розкошувати. Це те, що стає на перешкоді, щоб світло Духа Утішителя могло опромінювати життя людини на землі. Як усунути ті перешкоди, тобто ту потрійну пожадливість тіла, очей й самолюбну гордість, той людський гріх?

Св. Василій закликає до очищення від гріха, щоб повернутися до природної краси і зберегти подобу Божу через очищення, зблизитися до Утішителя. «Бог, – каже св. Василій, – створив людину на свій образ і подобу, а гріх зіпсував красу його образу, втягнувши душу в пристрасті і пожадливість». А «знаменом християнина є ось що: бути чистим від усякої плями тіла і духа; і не мати пороку, ані вади, ані чогось подібного, але бути святим і непорочним, і тоді споживати Тіло Христове і пити Його Кров».

Грецькі Отці, коли говорять про просвітлення Св. Духом, то говорять про чистоту, тобто нехтування пожадань тіла, що схиляють до тілесної хтивости – найбільшої перепони до розуміння істини. Вони кажуть: розум, спрямований до Бога, природно схильний до істини, але тіло приковує ум до землі, тому найперша справа – це подолати «пожадливість тіла». Стислий зв'язок існує між чистотою і пізнанням Бога, бо «кожній людині дається пізнання в міру чистоти». З досвіду знаємо, що занепад у сфері тіла і статевої затемнює розум і чинить опір Богові, що є чистим Духом.

Що ж нам робити? Якщо ми хочемо брати участь у чудовім світлі Духа, про яке ми говорили на початку, мусимо серйозно взятися до боротьби за чистоту. «Блаженні чисті серцем, бо вони Бога побачать!» (Мт. 5,8). Майже завжди, коли апостол говорить про чистоту, він це розуміє у відношенні до Святого Духа: «Утікайте від розпусти... Хто чинить розпусту, грішить проти тіла і проти Святого Духа, бо тіло – храм Святого Духа» (І Кор. 6,18–19).

Знаємо, що боротьба за чистоту трудна і що нині традиційні негативні засоби (не робити, не дивитися, не дотикатися) не вистачають, то ж Писання і святі Отці подають

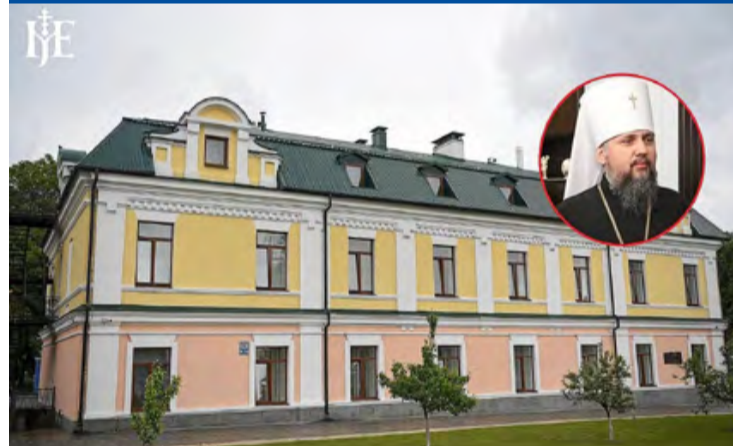
УГКЦ В ІТАЛІЇ ПЕРЕХОДИТЬ НА ГРИГОРІАНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

Українська греко-католицька Церква в Італії проголосила перехід на григоріанський календар. Про це йдеться в декреті «Про перехід Апостольського Екзархату

в Італії на григоріанський календар», який оприлюднили 31 травня. «Проголошую перехід усіх українських громад Апостольського Екзархату в Італії на григоріанський календар з 1 вересня 2021 року, з початку Індікту, тобто Нового літургійного року», – йдеться в декреті Апостольського Екзарха Діонісія. Зазначається, що таке рішення ухвалене, «підключись про духовний розвиток Апостольського Екзархату в умовах італійського середовища, часу та місії нашої Церкви, у турботі про вірних моїх опіці повірених, розуміючи потреби всіх вірян та дбаючи про можливість кожного вповні жити літургійним, а передусім євхаристійним життям». **Григоріанський календар** – календар, запроваджений 4 жовтня 1582 року Папою Римським Григорієм XIII і нині ухвалений у світі як міжнародний стандарт. Його розробили на заміну юліанському. Окрім високосних років кожного четвертого року, він має поправки кожного 100-го та кожного 400-го років для більш точної передачі тривалості року – періоду оберту Землі навколо Сонця. Згідно з нововведенням Папи, одразу після 4 жовтня 1582 року настало 15 жовтня. Проти вага григоріанському – юліанський календар, що використовується шістьма з 15 автокефальних Східних православних Церков, зокрема ПЦУ і РПЦ, Українською греко-католицькою Церквою в Україні, анабаптистами та берберами. (Новинарня)

ВІДКРИЛИ ОФІЦІЙНУ РЕЗИДЕНЦІЮ МИТРОПОЛИТА ЕПІФАНІЯ

На території Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря відкрили Митрополичий дім – офіційну резиденцію Предстоятеля Православної Церкви України. Про це повідомив митрополит Епіфаній. З його слів, резиденція – це, найперше, робочий простір, осередок для розбудови й зміцнення ПЦУ, місце братнього спілкування та ухвалення рішень на спільне благо. «Таким чином ми продовжуємо давню традицію: 400 років тому, після відновлення Єрусалимським Патріархом Феофаном у Києві ієрархії Української Православної Церкви, митрополичим осідком та центром життя Православної Церкви став саме Михайлівський Золотоверхий монастир», – написав Епіфаній. Резиденція розташована поруч із кафедральним собором. Так було і у давні часи, наголошує Епіфаній, коли попередні Київські митрополити жили та працювали біля Софії Київської у Митрополичому будинку, що нині є музейним закладом і пам'яткою палацової архітектури XVIII століття. Відомо, що будівля була зведена у 1894 році за проектом архітектора Володимира Ніколаєва. Спершу це був будинок співаків архієрейського хору Михайлівського Золотоверхого монастиря, який у 1919 році радянська влада конфіскувала. З початком відновлення незалежності України та відродження Української Церкви будівлю повернули Золотоверхій обителі. (Новинарня; світлина: Радіо ТРЕК)

середники позитивні: закохатися в правдивій красі. Треба нині вдаватися до засобів, які б розв'язували проблеми, про які говорить апостол: «Хіба не знаєте, що хто пристає до блудниці, є з нею одним тілом? Хто ж пристає до Господа, є одним з Ним» (1 Кор. 6. 16–17).

Знає кожен, яка велика схильність до тіла, матерії, тому Бог дає лік, гідний його мудрості – воскресне Тіло Христа Ісуса. Тут Тіло осягнуло своє цілковите визволення від поневолення тілом. Ідеться про правдиве Тіло, хоч духовне; ми можемо з Ним єднатися уявно вірою, а дійсно, реально у св. Євхаристії. Євреї у пустині від отрути змії оздоровлялися, дивлячись на змію з міді, а ми лікуємося від укусів гріха, дивлячись на Ісуса розп'ятого (Ів. 3, 14–15). У практиці діє Святий Дух на ум людини тим, що спонукає пошанувати наш ум Богові. Посвятити означає доручити, відступити, прихилити. Тобто рішитися надалі уживати наш розум тільки до пізнання правди на славу Бога.

Один письменник каже, що наш ум, як ті жорна, що вкинене рано зерно будуть молоти цілий день. Тож уважай на себе, не думай погано, бо думка це насіння для серця; добра думка зроджує мир, радість, любов. Тож не приймай думок марних, спогадів лукавих, які так дуже засмічують серце, притемнюють ум гріхами, які ставлять опір світлу Духа Утішителя.

Крім наполегливої праці над собою та особливої уваги, людина потребує благи Святого Духа, Царя Небесного: «Прийди, вселися в нас і очисти нас від усякої скверни, та зціли наші немочі». В цьому ділі очищення допомагає людям і Божа Мати, що каже: «Нині прошу вас приготувати свої серця для цих днів, у які Господь бажає очистити вас від минулих гріхів. Ви, дорогі діти, не зможете це самі зробити, а тому я тут на те, щоб вам допомогти. Моліться, дітоньки, бо так зможете пізнати все зло, що є у вас, і покажіть його Господеві, щоб Він міг цілковито очистити ваші серця; моліться безперервно і готуйте свої серця для покори й посту». (За автором Р. Канталамесою)

о. Тарас Олійник, ЧСВВ, «Світло»

ХГ

ПРОЩАННЯ З ІМПЕРІЄЮ: 30 РОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

12 квітня на кафедрі україністики Варшавського університету відбулася зустріч з Олександром Гнатюк на тему її книги «Прощання з імперією: українські дискусії про ідентичність». Книга в 2003 році була відзначена нагородою «Східний огляд» і нагородою імені Єжи Ґедройця. Присутні поговорили про сучасну українську ідентичність та чим вона відрізняється від польської. Зустріч організували: Українознавче наукове коло, Лабораторія дослідження української ідентичності та кафедра україністики Варшавського університету.

Професорка Олександра Гнатюк – дослідниця в галузі українознавства, перекладачка та популяризаторка української літератури в Польщі і польської в Україні, співробітниця Інституту славистики Польської академії наук,

ПОХОДЖЕННЯ COVID-19 ШТУЧНЕ?

Президент США Джо Байден заявив, що посилить зусилля з'ясувати походження COVID-19 на тлі нової позиції експертного середовища, що вірус міг мати природне походження, або був створений у лабораторії у Вухані. Байден доручив розвідці подвоїти їх зусилля, щоб дійти однозначного висновку щодо походження вірусу, давши їм на це три місяці. В рамках цього розслідування розвідка має уточнити, в яких областях можуть знадобитися подальші дослідження, включаючи конкретні питання для Китаю. Байден також розпорядився, щоб до цих зусиль підключилися національні лабораторії та інші державні відомства. Крім того, розвідка має відзвітувати про виконану роботу перед Конгресом. «Сполучені Штати також продовжать працювати з партнерами-одномумцями по всьому світу, щоб примусити Китай взяти участь у повному, прозорому, базованому на доказах міжнародному розслідуванні та надати доступ до всієї причетної до справи інформації та даних», – додав президент Байден. (Голос Америки)

ГЕНЕРАЛ ВІКТОР ГВОЗДЬ

Трагічно обірвалося життя справжнього патріота України, людини, яка присвятила життя захисту своєї країни, – генерала Віктора Івановича Гвоздя, який очолював Службу зовнішньої розвідки України в лютому 2014. Зараз багато людей розповідає про свій героїзм, зокрема, в часи Революції Гідності, але в ті дні, коли здавалося, що шансів протистояти потужній агресивній та жорсткій владі немає ніяких, на Майдані було мало офіцерів, а тим більше генералів, які не боялися кинути виклик кривавому режиму. Одним з таких генералів був професійний розвідник Віктор Гвоздь, який працював в нашому Штабі Спротиву з першого до останнього дня революції. Тому в мене не було питань, кого призначити після перемоги Революції Гідності на Службу зовнішньої розвідки України, керівництво якої втекло разом з Януковичем в Росію, здавши всю закриту інформацію про діяльність української розвідки ворогу. Службу потрібно було підіймати з нуля в умовах війни, яку розв'язала Росія проти нашої держави. Саме Віктор Іванович зайнявся відновленням розвідки, зруйнованої режимом Януковича, забезпечуючи нас інформацією в найбільш драматичні часи новітньої історії України. Мужній, чесний, надійний професіонал і патріот. Саме таким запам'ятовується Віктор Іванович тим, хто служив разом з ним, хто разом з ним захищав свою країну. Вічна пам'ять і Царство небесне. (Олександр Турчинов, з Фейсбуку)

викладачка Варшавського університету, членкиня українського та польського ПЕН-клубів, в 2006–2010 роках була радницею з питань культури і науки Посольства Польщі в Україні. Авторка багатьох наукових і популярно-наукових публікацій. Отримала низку нагород за наукову та громадську діяльність, зокрема в 2012 році була нагороджена Орденом відродження Польщі. Останні 15 років проживає у Києві.

▲ Олександра Гнатюк. Світлина Дмитра Ларіна з архіву тижневика

ПРОЩАННЯ З ІМПЕРІЄЮ!

Книга Олександри Гнатюк з'явилася в результаті аналізу дискусії українських інтелектуалів навколо національної та культурної ідентичності. Це роздуми про те, як виглядало прощання з імперією і чи це вже є завершеним процесом.

— «Прощання з імперією» – мене часто запитують що стоїть в кінці: крапка, знак запитання чи може знак оклику, – коментує професорка. — Раніше я завжди відповідала, що хотіла би поставити знак оклику – як ствердження факту. Вважаю, що ті дебати українських інтелектуалів, які тривали з кінця 1980-х і до початку 2000-х років (період, який я аналізувала), є свідченням того, що це завершений процес. Але сьогодні у назві моєї книги я б однозначно поставила знак оклику. Причиною є не лише нова політична реальність та війна, яку розпочала Росія проти України, але також кардинальні зміни свідомості та ідентичності, які відбулися протягом останніх кільканадцяти років в Україні. Особливо протягом останніх семи років, періоду війни.

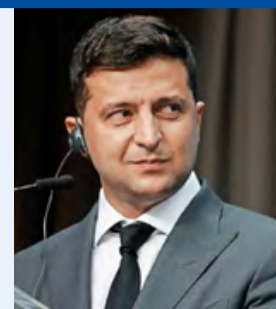
ЦЕНТРАЛЬНО-ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ

Після роботи в Посольстві у Києві Олександра Гнатюк повернулася до дослідження української ідентичності. Її цікавило, як вона змінилася в нових політичних умовах. Так повстав її текст під назвою «Чекаючи на Європу», який виник у результаті аналізу дискусій 2000–2010 років, які, за словами Гнатюк, пішли на спад.

— Публічні дебати інтелектуалів після 2010-го стали тихішими і обмежилися інтернетом, їх витіснили політичні ігри та політичні ток-шоу, – каже вона. — Схожі процеси протікають в усьому світі, зокрема й у Польщі, США та Франції. Після 2014 року ситуація знову радикально змінилася, але інтелектуали не отримали назад традиційний простір для дискусії, наприклад, у великих редакціях. Частково дебати відновилися на телебаченні, але головним простором залишається інтернет.

«ДЕРЖАВА БЕЗ ПАПЕРУ»

24 серпня 2021 року в День Незалежності Україна увійде в режим paperless, заявив президент Володимир Зеленський. «Як і обіцяли, жодних паперів для державних органів. Жоден (орган державлади – ред.) не зможе вимагати від громадян України папірці або довідки для надання державних послуг. І ми зробимо все, щоб «держава без паперу» існувала дійсно не на папері». За словами Зеленського, Україна вже здійснила діджитал-революцію. «Раніше, щоб отримати низку дозволів, треба було платити хабарі. Зараз треба лише платити за інтернет. Раніше це десять кабінетів. Зараз – один сайт. Раніше – 50 довідок у чергах. Зараз – три-чотири кліки у смартфоні. Раніше – тижні й місяці. Зараз 10 чи 20 хвилин, щоб відкрити ФОП і ТОВ у режимі онлайн», – сказав він. Єдиним державним порталом електронних послуг в Україні є сайт і застосунок «Дія». Він вважається ключовим сервісом у проєкті «Держава в смартфоні», що об'єднує послуги, які надає держава громадянам і бізнесу. (Радіо свобода)

В АНКАРІ З'ЯВИТЬСЯ ВУЛИЦЯ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО

У столиці Туреччини з'явиться вулиця, названа на честь українського вченого, історика, мовознавця Агатангела Кримського. Про це повідомив посол України в Турецькій Республіці Андрій Сибіга. «Отримали позитивну відповідь турецької сторони на наше звернення щодо перейменування однієї з вулиць столиці на вулицю імені Агатангела Кримського, 150-річчя з Дня народження якого ми відзначаємо цього року. Відтепер вулиця, на якій знаходиться наше Посольство, буде носити його ім'я». Крім того, Сибіга повідомив, що незабаром в центрі Анкари, в одній із найпрестижніших локацій столиці Туреччини відкриють Український парк, який зараз перебуває на стадії впорядкування. Рішення місцевої влади про його створення вже також ухвалено. «Наша мета «Більше України в Туреччині» продовжує наповнюватися змістом. Особливо приємно, що всі ці чудові подарунки від турецьких друзів ми отримали напередодні 30-річчя Незалежності України». (Новинарня)

ЗНАЙШЛИ ПОХОВАННЯ СОТНИКА АРМІЇ УНР МИХАЙЛА ШИЛО

В рамках проєкту пластунів Австрії «Врятуй могилу героя» було знайдено могилу легендарного сотника Армії УНР Михайла Шило. «Сотник Шило – найхоробріший старшина одного з найстаріших кінних полків нашої армії... з перших днів національної боротьби був в лавах українського війська... [серед] 8 000 козаків Українського імені Гетьмана Полуботка полку в Києві було всього 7 старшин, до яких належав і Шило» – так характеризувала визначного ветерана визвольних змагань редакція часопису «Немізіда» (Варшава, 1936). Михайло Шило з честю пройшов усі визвольні змагання 1917–1920 років. Воював із більшовиками в січні 1918 року за рідне місто Київ. Воював до останніх регулярних боїв тодішньої російсько-української війни. 11 листопада 1920 року під Котюжанами на Вінничині сотник Шило із 12-ма своїми відчайдухами атакував батальйон більшовиків. Результат відважної атаки: в полон до Армії УНР потрапили 272 червоноармійці, здобуто три сотні рушниць, багато набоїв і кілька возів бойового обозу. **Повний текст статті Юрія Юзича читайте тут: [Історична правда](#).**

Олександра Гнатюк розповіла, що ще в 1990-х роках проєкт центрально-європейської ідентичності та спроба «бічними дверима» увійти до Європи були дуже привабливими. Юрій Андрухович, як і багато інших письменників, наголошував на цій версії трансформації української ідентичності. Пізніше ця центрально-європейська ідентичність стала менш актуальною в публічному просторі.

Гнатюк звернула увагу на те, що формування української ідентичності також залежить від політики на найвищому рівні.

— Коли президентом був проєвропейський Ющенко, то був високий ріст підтримки європейського напрямку розвитку України і європейської ідентичності, – сказала дослідниця. — Так було в перші роки його повноважень (2005–2006), пізніше рівень підтримки Ющенка значно впав. Крах його популярності призвів до зміни геополітичної орієнтації. Але не треба думати, що переорієнтація відбулася в 2010 році, коли Віктор Янукович став президентом України. Її вже було видно в другій половині президентства Ющенка. Так сталося не тому, що Ющенко змінив вектор своєї політики, а тому що його оцінили як неефективного.

В період президентства Януковича тенденції орієнтації на Росію дуже зміцнилися в політичному значенні. В перший день після його інавгурації з Адміністрації президента зникли європейські прапори. В другий день президентства Януковича було усунуто з президентського порталу банер, присвячений Голодомору.

УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ СКОНСТРУЙОВАНА ІНАКШЕ, НІЖ ПОЛЬСЬКА

Кожен народ інакше будує свою ідентичність. Олександра Гнатюк зазначила, що те, що в Україні немає однієї мови, віри чи спільної культури, не означає, що українці не є політичною нацією.

— В листопаді 2013 року Мустафа Найєм російською мовою опублікував пост на своїй сторінці в соцмережі, який став символічним початком протесту на Майдані, – зазначила Гнатюк. — Уявіть собі, що ми маємо справу з політичним протестом в Польщі, до якого закликає людина з прізвищем іншомовного походження та іншою мовою. Чому для українців це не стало на заваді? І надалі не заважає? І чому в Польщі така ситуація і надалі є неможливою?

Звичайно, частою відповіддю є те, що наша польська ідентичність є більш закоріненою. Ні. Наша польська ідентичність базується на етнічно-культурному принципі. Тобто принципі, який бере початок у націоналізмі XIX століття, який є більш консервативним і традиційним та який в меншій мірі допускає інших у польську спільноту. Дуже часто мене виключають з польської спільноти лише через моє прізвище. Дуже часто так висловлюються мої противники в публічному просторі. Роблять з мене Ольгу, хоча мене звати Олександра. Кажуть, що я не можу бути викладачкою у Варшавському університеті чи польською дипломаткою. Мій особистий приклад показує, наскільки польська ідентичність є замкнутою. Я народилася у Варшаві, виховувалася польською мовою, вчилася в польській

школі і я є польською патріоткою. А якщо хтось вважає інакше, то це він має проблеми, а не я. Проблеми в значенні досить звуженого розуміння поняття народу. Таке виключення, з яким ми сьогодні маємо справу у публічному дискурсі, є неприйнятним. Громадян ділять на дві категорії: справжніх поляків і «фальшивих», які мають інші імена або якщо з їхніх прізвищ виникає, що вони не є поляками. Така ідентичність походить з періоду культурних і реальних війн.

Олександра Гнатюк пояснює, що етнічне бачення української ідентичності було досить довго найголовнішим. В період української незалежності така точка зору змінилася. Громадянство отримали всі, хто проживав на території України до 1991 року. Тому українська ідентичність базується на громадянстві, а не на національності. Можливість виконувати державні функції не залежить від національного походження людини, що підтверджують політичні реалії України. Нікому не прийшло б у голову висувати претензії до Звягільського з приводу його єврейського походження, а Азарова висміювали не тому, що він росіянин, а тому що був поганим політиком. Тому публічний дискурс в Україні і Польщі досить сильно відрізняється.

— В Польщі показниками національної ідентичності є спільна мова, спільна культура і релігія, спільне бачення історії, – продовжує Гнатюк. — Когось, хто не говорить польською, важко визнати поляком. В порівнянні українська ідентичність є більш багатомірною. І їхня культурна різноманітність є набагато ближчою до європейської ідентичності, ніж польська. Тому я вважаю, що українська ідентичність є більш сучасною, ніж польська, і є інклюзивною, а не ексклюзивною.

МОВА НЕ Є ПОКАЗНИКОМ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Досить часто в Польщі стереотипно сприймається мовне різноманіття України, на що і звернула увагу Олександра Гнатюк.

— Це не означає, що російськомовні громадяни України більш проросійські, ніж україномовні, – запевняє професорка. — Найкращим прикладом є Сергій Жадан, який походить з Луганська, проживає і творить в Харкові (Сергій Жадан є україномовним, але походить з російськомовного середовища, – прим. ред.). Він є великим патріотом, який захищає українські інтереси і дуже цікавиться місцевими справами.

Мова не має жодного значення. В українському ПЕН-клубі, в якому я є віцеголовою, ми маємо багато членів, твори яких написані російською. Головою ПЕН-клубу є Андрій Курков, який пише російською, нашим членом є Станіслав Асеев, який провів в полоні в Донецьку майже два роки, нашим членом є Олег Сенцов, ще один в'язень Росії, який теж пише російською. Не обов'язково бачення української ідентичності і готовність її захищати залежать від мови. Не кожен, хто говорить українською, є справжнім патріотом, а інколи навіть навпаки.

**Іванна Кілюшик,
«Наше слово»**

Думи мої...

КІЛЬКА ОЧЕВИДНИХ
ВИСНОВКІВ ІЗ СИТУАЦІЇ
В БІЛОРУСІ

1. Власне, от за це і стояв Майдан. Аби не було такого. Так, у нас не стало все ідеально (це м'яко кажучи), але треба бути геть ідіотом, аби не бачити різницю. Черговий привід сказати «дякую» нашим захисникам – і під час Революції Гідності, і на східному фронті.
2. Ніякі «гарні дороги» не варті життя в страху, диктатури, знущань і викрадень простих людей, відсутності свободи слова. Саме тому всі любителі «руськаво міра» люблять там тільки красти гроші, а живуть всі на Заході.
3. Непокаране зло повертається і стає сильнішим. Ніяка практика «примирення» і «занепокоєння» не допомагає. Допомагає, коли покидьки змушені тікати в Ростов і сідати у в'язницю. Всі диктатори йдуть тільки шляхом посилення терору – і якщо їх не спинити, поки вони «маленькі», відбувається тотальна халепа.
4. Захід досі не розуміє, що конфлікт із *руським міром* (Білорусь тут просто є одним із гравців тієї команди) – це питання ідеологічне, а не перетягування канату. Це не боротьба з приводу того, де будуть стояти чії бази, чи заводи, чи навіть кордони. Це війна з приводу того, чи можна проводити терористичні дії проти журналістів, фальшувати вибори, брехати на центральних телеканалах чи катувати затриманих на мітингах. І тому ця війна не має кордонів, на відміну від *холодної війни*.
5. Неочікувано приємно, що Україна відреагувала

▲
Режим Лукашенко 23 травня підняв в повітря винищувач та змусив сісти в Мінську іноземний пасажирський літак заради арешту опозиціонера Романа Протасевича (у центрі). Тут він під час мітингу опозиції в Мінську 25.03.2012 р. С-на: AP

на злочин Лукашенко швидше за ЄС – і Міністерство закордонних справ України, і Володимир Зеленський. В цій війні ми не маємо права «зберігати нейтральність», бо як ніхто знаємо, що «занепокоєність» – це слабкість.

6. Очікувано неприємно, що заручниками в збереженні своєї влади і статків Лукашенко робить білорусів, їх родичів чи друзів в інших країнах, фактично закриваючи перед ними залізну завісу. І тут вже не важливо, чи це його власне рішення, чи його штовхає Путін, бо диктатура рухається тільки в один бік. Тому завдання, в тому числі і України, допомогти народу Білорусі, як Захід допомагав тим, хто тікав із СРСР...

Максим Нефьодов, з Фейсбуку

ЧУДЕСНА ЛОВЛЯ РИБ

Одного разу стояв Ісус біля Генезаретського озера. Народ юрбився коло нього, щоб почути слово Боже. Тоді Ісус сів у човен, що належав Симонові Петрові й попросив його відплисти трохи від землі. Сівши в човні, почав Ісус навчати народ, що стояв на березі озера.

Чи чуєте, браття і сестри? Ісус проповідував з човна, що належав апостолові Петрові. А цей Петрів човен – то свята Католицька Церква. В Римі знаходиться до нині той човен і з нього проповідується Христова істина. Так воно є з Божої волі й так у всіх часах на римську Церкву гляділи народи як на матір і на вчительку, ту непомильну вчительку правди, від якої є залежні всі Церкви на світі.

Наукою, що її подає римська Церква, казав колись св. Іриней, ми маємо силу опрокинути ложне навчання всіх сектярів і всіх еретиків, а до тої науки, що її проповідує Католицька Церква, мусять признаватись всі християни. І славний учений Оріген виразно казав, що Церква Христова, ота сама Церква, що її (по словам Христовим) пекельні ворота не переможуть, є основана на Петровій скелі. Навіть погани в давнину знали, що під римською Церквою треба розуміти

Церкву вселенську, ту саму, що її в символі нашої святої віри визнаємо як одну, святу, католицьку й апостольську. Вона єдина є основана Христом і поза нею немає спасення.

В давнину навіть еретики намагались йти до Риму й замешкати в Римі, щоб звідти ширити свою науку, начеб та наука була визнана Римським Єпископом, тобто Папою. Святі Отці і Учителі Церкви залишили нам безліч свідчень на те, як то вони розуміли непомильність римської Церкви в навчанні. Та досить згадати знаний вислів св. Августина з часів, коли в африканській Церкві мали місце деякі богословські спори. Єпископи, отже, звернулись за рішенням до Риму. А коли звідтам прийшла відповідь, св. Августин заявив торжественно: «З Риму прийшли письма – справа закінчена!».

Зовсім слушно каже тому св. Тома, що хоч і деякі старинні Церкви, як в Олександрії, чи Ефезі, чи деінде були також основані Апостолами, то однак з бігом часу не були вони вільні від ересей і ложних наук. Та не так воно є в тій Церкві, що її в Римі оснував апостол Петро, тобто в римській Церкві. Так, отже, з Петрового човна несеться далі проповідь Христова й ми слушно кажемо, що Католицька Церква є одинокою непомильною учителькою Христової істини.

Ісус навчає біля Генезаретського озера, картина, яку, як вважається, написав учень Рембрандта, Гербранд ван ден Екгоут (1621-1674). Джерело: Wikimedia Commons

Але як раніш, так і сьогодні не бракує людей, які цю святу правду явно заперечують і уживають всіх можливих їм засобів, щоб понизити Христову Церкву й римського Вселенського Архиєрея, наслідника апостола Петра. На той євангельський човен Церкви сипляться з берега каміння, злі слова, письма, навіть книги. Про таких то писав уже колись св. Августин: «Хто відлучиться від Католицької Церкви, хоч би й навіть думав, що побожно живе, то вже із-за самого того відлучення не має життя в собі й гнів Божий тяжить над головою його».

В Петровім човні є сам Христос. Він навчає з нього народи. А на слово Христове до Апостолів, щоб закинули сіті, човен наповнюється такою силою риби, що сіті Апостолів почали рватись. Бо Апостоли закинули сіті на приказ Христовий.

В тім човні Христовім, що ним є Католицька Церква, маємо змогу не тільки чути слово Божої істини, але й самі збагатитись доброю ловлею риби, зібрати собі скарби на вічне життя. А тому що свята Церква навчає, судить, розрішає, провадить і закликає завжди устами Вселенського Архиєрея, бо ж він є видимий Голова Церкви, то й ви, браття і сестри, у всіх ваших сумнівах і у всіх контроверсійних справах питайте себе: Що каже Святий Отець? І не слухайте нікого, хто виступає проти Папи, хоч і як солодко він до вас промовляв би, хоч би й які речі він вам обіцював. Нехай собі світ і люди говорять і пишуть, що хочуть – лишіть їх, бо це їх година й влада темряви.

А ви слухайте навчання Церкви Божої, бо Петрів човен, як той за днів Ноя збудований ковчег, є самотнім засобом спасення. Для нас, синів і доньок української Католицької Церкви, від тридцяти вже літ нелегка плавба. Важкі хвилі бурхливого моря вдаряють об Петрів човен і з наших грудей виривається не раз крик немов у переляканих учнів: Учителю, рятуй, бо загинемо! Але ось вже простягається над нами рука Христа і прийде час, що втихне вітер, успокоїться море,

тишина огорне човен і сонце озолотить шлях дальшої плавби.

”

В тім човні Христовім, що ним є Католицька Церква, маємо змогу не тільки чути слово Божої істини, але й самі збагатитись доброю ловлею риби, зібрати собі скарби на вічне життя.

Апостоли колись трудилися цілу ніч, але нічого не зловили. Бо трудилися вони самі, вправді як добрі рибалки, та все ж без помічі Учителя. Коли ж по слову Господньому закинули сіті, успіх мали великий. Тоді й пізнали свою гріховність і свою неміч, тоді й збагнули силу Божу й тайни закриті перед очима людей. Тоді устами Петра визнали свою віру. А в заплату дістали обітницю, що будуть рибалками людей. Будуть, отже, ловити людей в світі Церкви.

Є це символічна картина, як і символом для Церкви буде риба, по-грецьки «іхтіс», бо п'ять букв цього слова є і першими буквами тих п'яти слів, що криють у собі цілу тайну нашого спасення: Ісус Христос Божий Син Спаситель. Риба, отже, станеться улюбленим знаком перших християн, а її зображення знаходимо сьогодні на стінах давніх катакомб.

Наслідники рибалок з Генезаретського озера закидають свої сіті на океанах століть і плывуть Петровим човном до вічної пристані. З того Петрового човна, браття і сестри, маємо ласку й щастя проповідувати вам вже від довгих років слово Боже й кріпити католицьку віру в Україні. Та ні, не ми це робимо, але таки сам Христос, що для нашого спасення оснував свою Церкву й вибрав Петрів човен, з якого навчає народи.

† Мирослав [Марусин (1924–2009)],
Єпп., Рим, 17.10.1976 р.

Подано за: «Голос Христа Чоловіколюбця»

КНЯЗЬ ЦЕРКВИ

Багатолітнє спілкування із митрополитом Андреем Шептицьким надихнуло Олексу Новаківського на створення цілої серії портретів визначного церковного діяча та мецената української культури. Упродовж 1913–1934 рр. митець поповнив власний доробок 18 олійними і понад 200 графічними зображеннями Ексселенції. Більшість зі згаданих творів знищили в часі радянської окупації у 1952-му.

З одним із творів, присвячених харизматичній постаті владики Андрея – графічним варіантом композиції «Князь Церкви» (1919) – відвідувачі віртуальної виставки вже мали нагоду ознайомитися. Натомість «Митрополит у чернечих ризах» (1930–1931) є одним з небагатьох вцілілих малярських шедеврів Маєстро.

Композиція, у якій відчутний вплив давньоукраїнського іконопису, завершує галерею портретів митрополита Андрея Шептицького – засновника Національного музею у Львові і покровителя Мистецької школи Олекси Новаківського.

Владика постає перед глядачем старцем-аскетом у монашому вбранні (нагадування про приналежність Ексселенції до Згромадження отців-василіян), на тлі архикатедрального собору св. Юра. В інтерпретації Новаківського образ митрополита Андрея нагадує християнських святих. Твір є власністю родини Новаківських у Львові.

Джерело: Художньо-меморіальний музей Олекси Новаківського; Богдан Зятник, Кафедра сакрального мистецтва. Ілюстрація: «Митрополит у чернечих ризах» [Владика II], 1930–1931. Фанера, олія. 58 x 38

XI

«ЗОСТАНЬСЯ З НАМИ, ГОСПОДИ»

1. ВІРА – ЦЕ ДОРОГА

Євангелист Лука в описі про двох учнів, які покидали Єрусалим після смерті Господа, прагне накреслити насамперед «дорогу, яку належить пройти», щоб упізнати Воскреслого. Християнство показане як дорога; дорога до пізнання, любові і наслідування Ісуса, який задля нас помер і воскрес. Християнство – це дорога. Ми не можемо набутися віру як «стали і незмінну вартість». Наша віра має динамічний характер, постійно розвивається. Віра полягає у крокуванні стежками, визначеними Богом.

Два учні, що йдуть до Емаусу, нагадують Ізраїль, який крокує пустелею у супроводі Ягве до Обіцяної Землі. Під час цієї довгої мандрівки через пустелю Ягве бореться за свій народ та підтримує його, як батько підтримує сина. Він сам кормить свій народ манною, виводить для нього воду зі скелі. Мандрівка пустелею важка – це Бог випробовує свій народ, щоб відкрити глибини його серця, повернути серце його до себе.

Кожного року під час свята Пасхи ізраїльтяни згадували пройдену через пустелю дорогу, щоб усвідомити собі, що вони й надалі перебувають у дорозі до свого Бога. Пророки і псалмоспівці розкривали Божий Закон як дорогу до Бога. Йоан Хреститель, нав'язуючи до пророка Ісаї, теж мовитиме про дорогу, яку треба приготувати для Христа. А прихід Христа буде від-

криттям «нової дороги» не лише для Ізраїля, але через нього для всіх людей.

Дії Апостольські зроджене християнство називають дорогою. Християни усвідомлюють те, що знайшли дорогу до Бога. Але цією дорогою вже не є Закон, а Особа Ісуса. Христос сам говорить про себе: «Я є дорога, істина і життя» (Йо 14, 6).

Окреслення віри як дороги дуже значуще. Воно показує, що життя кожного з нас походить від Бога і до Бога скероване; ми – «вигнанці на цій бідній землі». Вигнанці й паломники.

Спробуймо йти разом з двома учнями до Емаусу в супроводі Ісуса, задаймо собі питання, які могли б допомогти нам окреслити суть нашої віри. Чи ми свідомі того, що наше життя, наша віра є паломництвом, дорогою? Чи розуміємо, що Ісус супроводжує нас у нашій дорозі до Отця? Адже нам слід розпізнати все те, що гальмує нашу мандрівку, без жалю відкинути усе, що обтяжує її.

2. «А МИ СПОДІВАЛИСЬ...»

Покидаючи Єрусалим, двоє учнів розмовляють і дискутують про все те, що ось недавно трапилось з ними. Ця розмова породжує смуток, знеохоче. Пережива-

ють гіркий присмак великої життєвої поразки. Хочуть звільнитись від важкої атмосфери непоправної втрати. Саме тому вирішують покинути Єрусалим – місто, що боляче нагадує поразку. Адже вони не вірять слугам про видіння ангелів, які нібито проголосили про те, що Він живий. У них померла надія, пов'язана з Ісусом. Його розп'яття стало крахом усіх сподівань: «А ми сподівались...» – кажуть учні з гіркотою до Незнайомця. У минулому чогось сподівались, тепер нічого не чекають. Живуть без надії.

” Потрібно пам'ятати, що слухання ближніх завжди розпочинається від слухання Бога. Слухання людей є продовженням слухання Бога. І наше невміння слухати ближніх є звичайним наслідком нашої закритості на Бога і його Слово.

Якою дуже людською є поведінка двох учнів. Дійсно, у час великих поразок хочеться втекти з місця, яке нагадує її, хочеться змінити оточення, щоб забути про всі неприємні події, втихомирити біль і розпач. Поразка велика, бо надія, яку пробудив у них Ісус, була величезною. Адже Ісус був пророком могутнім у слові й дії перед Богом і цілим народом. Чим більша надія, тим більше розчарування після її краху.

А смерть надії – це смерть людини. Не можна жити без надії. Як можна змагатись за завтрашній день, коли немає сенсу у сьогоднішньому дні. Данте Аліґ'єрі пов'язує пекло саме з відсутністю надії. У своїй «Божественній комедії» над місцем вічного покарання він поміщає напис: «Усі, хто входить сюди, покиньте всіляку надію». У цій ситуації безнадії насувається нібито практичне розв'язання: позбутись будь-яких планів, зректись усіх ідеалів, згорнутись у приватне життя, зайнятись повсякденням.

Втеча у приватність, зосередження на приємності щоденного життя, замкнутість у собі або у тісному колі приятелів – ось безнастанна спокуса розчарованих у своїх надіях. Нові людські очікування, які зароджуються у цій ситуації, не мають нічого спільного з великими духовними прагненнями. У таких моментах перед нами стає тільки те, що матеріальне і чуттєве, чого можна торкнутись, що можна спожити і що ніколи нас не підведе. Ми перебуваємо в розчаруванні й живимо джерело смутку: а ми сподівались...

Безсумнівно, що це ситуація багатьох сучасних людей, у якій втеча у приватне життя здається єдиним розумним виходом. Але коли ми підлягаємо таким спокусам, тут же виставляємо свою людську гідність під загрозу. Разом з надією у людини завжди помирає бажання пошуку справжньої гідності, справжньої мети і сенсу життя. У такій ситуації людина звертається до себе, замикається в собі, що відтинає її від справжнього джерела людської гідності. Тож увійдімо в нашу історію життя, щоб розгледіти наше життєве знеохочення.

3. БОГ В ІСУСІ ХРИСТІ СТАЄ БЛИЗЬКИМ ДО ЛЮДИНИ

«А як вони розмовляли та сперечалися між собою, сам Ісус, наблизившись, ішов разом з ними, але очі їм заступило, щоб його не пізнали» (Лк 24,15–16). У ситуа-

Франсіско де Сурбаран, «Вечеря в Еммаусі», 1639 р.

цію смутку та розчарування, відсутності надії входить Христос. Ісус ніколи не залишає людини в її розгубленості, але виходить на цю її важку дорогу – іде як непізнаний подорожній.

Бог в Ісусі Христі стає близький людині, входить у її історію. Чим важча ситуація людини, тим ближче стоїть Бог. Але ми часто його не впізнаємо. Людина так зайнята собою, своїм смутком, кривдою, болем, що не може побачити нічого іншого, перебуває неначе зв'язаною. Дивимось і не бачимо. Слухаємо і не розуміємо. Ми неначе загіпнотизовані власним болем. Єдиною розрадою вважаємо хіба постійне розважання над власним стражданням.

У такій ситуації Ісус приходить до нас, подібно як прийшов до учнів, які йшли до Еммаусу, щоб розбудити їх з цього стану заціпеніння і духовного паралічу. Він їх спитався: «Що це за розмова, що ви, ідучи, ведете між собою?». Ті зупинились повні смутку. Озвався тоді один з них, на ім'я Клеопа, і йому каже: «Ти ж бо один, що мешкаєш у Єрусалимі, а не знаєш, що цими днями в ньому сталося?». І він спитав їх: «Що таке?».

Ісус веде себе як справжній педагог. Заводить з учнями розмову, у якій спочатку віддає голос їм. Запрошує, щоб першими розповіли про причини свого смутку, щоб висловили свій біль та негативний досвід.

▲ Джанні Беренго Гардін, Ашано, Сісна, 1961 р.

Учні розповідають свою історію, говорять про надії, запалені Ісусом, оповідають про його насильницьку смерть, яка перекреслила всі сподівання. Уся історія з розіп'ятим Пророком викликає у них велике зворушення.

Цікаво, що в цьому оповіданні Лука присвячує значно більше місця учням, ніж Ісусові. Бачимо, з яким пафосом учні виговорюються перед Ісусом. Учні, досі замкнені у власному смутку, відчули себе вислуханими Незнайомцем. Відповідь учнів – це їх перший крок до виходу із замкнутості і визволення.

Людина потребує висловитись, виразити те, чим живе: свою розпач і надію, страждання і радість. Кожен досвідчений пастир чи педагог знає, що важливіше терпляче слухати із розумінням, ніж багато говорити, хоч би й красиво й мудро.

Сягаючи до нашої історії життя, пригадаймо людей, які були для нас як Незнайомий для учнів, що йшли в Еммаус; людей, які слухали нас терпляче, із розумінням, перед якими ми відчули себе вислуханими. Чи мали ми щастя зустріти багатьох таких людей? Подякуймо Христові за них. Але, з іншого боку, пригадаймо також і ті ситуації, у яких хто-небудь своєю поставою замикав нам уста, не дозволяв нам висловитись, блокував нас. Пригадаймо почуття болю, гніву, приниження, які тоді зростали у нас.

Водночас сягнімо нашою пам'яттю і до тих ситуацій, у яких ми самі були порадиниками інших людей. Чи вмiли ми слухати їх? Чи дозволяли висловитись їм до кінця? Потрібно пам'ятати, що слухання ближніх завжди розпочинається від слухання Бога. Слухання людей є продовженням слухання Бога. І наше невміння слухати ближніх є звичайним наслідком нашої закритості на Бога і його Слово.

4. «О БЕЗУМНІ Й ПОВІЛЬНІ СЕРЦЕМ У ВІРІ»

Навіть найретельніший самоаналіз власного життя, пошук причин особистої ситуації має свої обмеження. Не можна розв'язати проблем власного життя, обмежуючись самоаналізом, суб'єктивними роздумами над собою та навколишньою дійсністю. Ми потребуємо світла та мудрости, які перевищують нашу особисту точку зору. Ми потребуємо допомоги ззовні, яка дозволить нам розгледіти справжню мету і сенс життя та стати джерелом надії.

Ісус, подорожуючи з учнями, насамперед дозволив їм висловитись до кінця. Але, вислухавши їх, сам узяв слово: «О безумні й повільні серцем у вірі супроти всього, що були пророки оповіли! Хіба не треба було Христові так страждати й увійти в свою славу?». І, почавши від Мойсея та від усіх пророків, він пояснював їм те, що в усім Писанні стосувалося його.

Зауважмо, що втручання Ісуса дуже сильне, зрозуміле і рішуче. Христос насамперед вказує учням, що причиною їх гіркоти є замкнутість у собі та відсутність відкритості на слухання Слова Божого. З одного боку, Ісус докоряє учням у маловірі, але з іншого – веде до джерела, до Слова Божого. Пояснює їм, як у Слові Божому вони можуть знайти відповідь на власну життєву ситуацію. Ісус пояснює учням Писання, але робить це інакше, ніж фарисеї. Він подає їм те, що у всьому Писанні відноситься до нього самого, у світлі життя, страждань і воскресіння. З цього часу розважання над Писанням у світлі всього життя Христа стане новим способом присутності серед людей Воскреслого Ісуса.

Чи ми носимо в собі справжнє прагнення світла Слова Божого? Чи дозволяємо Слову промовляти до нас зрозуміло, рішуче і сильно?

«Хіба не треба було Христові так страждати й увійти в свою славу?» – каже учням Подорожній. «Треба» – ось слово, яке означає: така бо воля мого Отця. Цих слів не можна пояснити людськими поняттями. Адже за людською логікою ми мимоволі запитуємо: «Чому треба?». Ісус ніколи не запитує свого Отця «чому я мушу», а своїм «треба» висловлює повну довіру до Отця, його відвічного задуму.

”

У стражданні і приниженні Ісуса набирають сенсу наші страждання. У його смерті набирає сенсу наша смерть. Людина не може віднайти себе поза Христом.

У важких хвилинах страждань, розпачу мимоволі вихоплюється наше «чому я», «чому саме так». І хоча оце наше «чому» не має характеру бунту, спротиву, проте воно виражає несприйняття труднощів, а з ним нашу слабку віру і недостатню довіру до Отця.

Розуміння власної ситуації та відповідь на питання «чому» може прийти з довірою Богові. Тільки у цій довірі зможемо зрозуміти сенс Ісусового «треба». А пізнаючи життя Ісуса, пізнаємо й власне життя, бо він сам є нашим життям. У його стражданні і приниженні набирають сенсу наші страждання і життєві розчарування. У його смерті набирає сенсу наша смерть. Людина не може віднайти себе поза Христом.

5. «ЗОСТАНЬСЯ З НАМИ, ГОСПОДИ»

Дорога в товаристві Незнайомця пропливала для учнів дуже швидко. Адже вони розмовляли на дуже важливу для них тему – людини, з якою пов'язували великі надії, вважаючи її тим, «хто має визволити Ізраїль» (Лк 24,21). Розмовляючи, повільно наближались до мети своєї подорожі.

Однак вони й надалі прагнули насолоджуватись присутністю такого незвичайного Подорожнього. Хоч він й докоряв учням – вони відчували, що він розуміє їх та співчуває. Але саме тоді, коли їхня розмова досягла апогею, «він удав, що хоче простувати далі». Насолода від перебування з ним була такою великою, що вони дуже енергійно наполягали, кажучи: «Зостанься з нами, бо вже надвечір, і день уже похилився. І він увійшов, щоб зостатись».

«Зостанься з нами», ці слова неначе несвідомо – молитва учнів. Хоча вони ще не змінили своє рішення віддалитись від Єрусалиму, місця смерті Ісуса, однак у їхній душі щось почало відбуватись, їх покинув смуток і пригноблення, розчарування і почуття поразки. А коли вони у випадковому Подорожньому розпізнали зрештою Воскреслого Ісуса, то, пригадуючи розмову з ним, говорили один одному: «Чи не палало наше серце в нас у грудях, коли він промовляв до нас по дорозі та вияснював нам Писання?».

Палаюче серце учнів – це знак дії Святого Духа. Саме під впливом уважного слухання Слова і дії Святого Духа, в учнях зароджується прагнення висловлене у проханні: «Зостанься з нами, Господи».

Як учні просили, так і було їм дано; шукали присутності Паломника, знайшли її; стукали до його серця, відчинив їм. «І він увійшов, щоб зостатись». Гаряче прагнення перебувати з Паломником стає черговим кроком до повного пізнання Воскреслого Ісуса. Якби не було з боку учнів прохання та наполягання, Паломник пройшов би мимо.

Наша віра живиться не лише розважанням над Словом, не лише проникненням у його сенс, але насамперед глибоким бажанням бути з Христом. Віра живиться наполегливою молитвою. Щоб розпізнати у своєму житті присутність Воскреслого Христа, треба йти аж до кінця за голосом свого серця, запаленого Словом Божим.

Ми не можемо затримуватись напівдорозі. Розчарування у вірі, розчарування у Церкві, яке переживає чимало християн, має своїм джерелом саме затримку напівдорозі: відсутність перебування з Христом, посиленого наполягання, щоб він залишився з нами, а вірніше – настійливої молитви.

А «Ісус удав, що хоче простувати далі» – ці слова євангелиста виражають величезну делікатність і чуйність Христової любові. Хоча він сам першим долучається до учнів і заводить з ними розмову, однак не накидає їм своєї присутності, залишаючи свободу вибору. Отож, щоб настало наше розпізнання Воскреслого, потрібні наші зусилля.

6. «ТОДІ ВІДКРИЛИСЯ В НИХ ОЧІ»

«І от, як він був за столом з ними, взяв хліб, поблагословив і, розламавши його, дав їм». Одним із найулюбленіших місць зустрічі Ісуса з людьми є трапеза. Ісус не погорджує жодним запрошенням до столу. Сідає до трапези як з бідними, так і з багатими, з фарисеями і митарями. Охоче частується у приятелів.

На відміну від фарисеїв, Ісус дозволяє усім запрошувати себе до столу. Він нікого не виключає зі спільноти столу. З усіма прагне увійти у глибокий зв'язок.

Ось і тепер Ісус дозволяє запросити себе до столу. Але, будучи лише запрошеним гостем, Незнайомець раптово бере на себе ініціативу господаря. Він очолює трапезу і здійснює чотири дії: бере хліб, промовляє благословення, ламає хліб і роздає його учням. Але такі ж дії творив Христос під час чудесного розмноження хлібів та у час встановлення Євхаристії! «Тоді відкрилися в них очі, і вони його пізнали».

Учні раптово усвідомили собі, що Той, Хто подорожував з ними впродовж кількох годин, є добре знаною їм Людиною; тією Людиною, яка подарувала їм стільки радості і яка водночас принесла стільки страждання і болю.

І знову чергова несподіванка: у той момент, коли вони пізнали його, «він зник від них». Але ця несподіванка вже не спричинила болю. Зникнення Христа не стало прикрістю, бо учні зрозуміли, що тепер, після Воскресіння, він завжди присутній серед них, проте зовсім по-іншому. Учні зрозуміли, що сам спосіб присутності Христа – неважливий, натомість важливим є сам Ісус, факт, що він живий.

«Приємна несподіванка» учнів є плодом їхньої довіри до Незнайомця, уважного слухання його слів, відкриття сердець на віяння Святого Духа. «Тоді відкрилися в них очі, і вони його пізнали. А він зник від них».

Євхаристія є для учнів остаточним місцем повного пізнання Воскреслого Христа. Те, що відчувало їхнє серце, стало відкритим під час ламання хліба – в Євхаристії. Розмови з Паломником-Незнайомцем, слухання пояснення Писання, тривання у його присутності приготують учнів до пізнання його у «ламанні хліба».

Таким чином Євхаристія стала від самого заснування Церкви особливим способом нашого тривання в присутності Воскреслого Христа, особливим способом пізнання його. Так євангелист Лука накреслює нам карту нашого духовного життя: викладення своєї життєвої ситуації перед Господом – сповідь; слухання Христа у його Слові, прохання про його постійне перебування з нами – молитва; участь у Христовій трапезі – Євхаристія.

7. «ПОВЕРНУЛИСЯ В ЄРУСАЛИМ»

Учні зрозуміли, що Христос знову, але тепер назавжди, з ними. Вони перестали боятися власної слабкості та немочі, через які втікали з Єрусалиму, бо отримали прекрасний досвід: Христос Духом своїм доповнює людську слабкість.

Саме під впливом Святого Духа з учнями відбувається рішуча зміна: «вони вирушили негайно й повернулися в Єрусалим». Покидають подальшу втечу, відшукавши надію. Єрусалим вже не збуджує страху і тривоги, бо став місцем Воскресіння. Страху немає навіть від того, що повернутись до Єрусалиму відтепер означатиме для учнів наслідування Христа у його стражданнях і смерті.

Ось чому уся поведінка учнів: від втечі з Єрусалиму до повернення – є для нас викликом, питанням, наскільки в нас відбулось те навернення, завдяки якому людина вже не втікає від хреста.

**о. д-р Іван Гаваньо,
«Церковний вісник»**

СТУПИТИ НА ДОРОГУ БРАТЕРСТВА (16)

Знайомимо вас з новою енциклікою Папи Франциска на тему братерства та соціальної дружби. Сьогодні переходимо до п'ятого розділу, в якому Папа Франциск ділиться думками про «кращу політику».

Папа Франциск виступає у Раді Європи, 25.11.2014 р.

Чергову частину своїх роздумів про загальнолюдське братерство та соціальну дружбу Святіший Отець розпочинає зі ствердження, що «для того щоб було можливо розвивати міжнародну спільноту, здатну реалізувати братерство, починаючи від народів і націй, які живуть суспільною дружбою, потрібна краща політика, спрямована до справжнього спільного добра».

На жаль, наголошує він, «сьогодні політика часто приймає форми, які утруднюють дорогу до іншого світу». Він вказує на те, що зневага до слабких може приховуватися як у популізмі, що експлуатує уразливе становище слабких, або в лібералізмі, який обслуговує інтереси сильніших. «В обох випадках важко думати про світ, відкритий для всіх», – стверджує Святіший Отець (154–155).

Як зазначає Глава Католицької Церкви, останніми роками слова «популізм» і «популіст» вторглися у засоби масової комунікації та у буденну мову. І, як наслідок, втрачають своє значення та стають одним із полюсів розділення суспільства. «Вже неможливо, щоби хтось, виражаючи свою думку на якусь тему, не пробував класифікувати її як один із цих полюсів.

Ще одним наслідком цього є делегітимізація поняття народу, що «може призвести до усунення самого ж слова "демократія", тобто "влада народу"». Однак, «якщо хочемо ствердити, що суспільство – це щось більше від самої тільки суми індивідів», то нам потрібне слово «народ» (156–157).

За словами Папи, існують політичні лідери, здатні зрозуміти почуття свого народу, його культурну динаміку й великі тенденції в суспільстві. «Їхнє служіння, спрямоване на об'єднання і керування народом, може стати основою для довгострокового проекту трансформації і розвитку, що зумовлює також здатність дати місце іншим в устремліннях до спільного добра. Але може стати хворим популізмом, якщо стає чиеюсь здатністю використовувати та політично інструменталізувати культуру народу, під будь-якими ідеологічними символами, для своєї вигоди й узурпації влади», – пише він, додаючи, що може також ітися про спроби збільшити свою популярність, «граючи на приземних і егоїстичних схильностях деякої частини населення», що може також вести до підпорядкування інституцій і правої системи (159).

Як підкреслює Святіший Отець, закриті популістські групи «спотворюють» слово «народ», бо насправді категорія «народу» є відкритою. «Живий, динамічний народ, який має майбутнє, – додає він, – це такий, який постійно відкритий на нові синтети й інкорпорує в себе те, що відмінне. Робить це, не заперечуючи себе самого, а з готовністю до мобілізації, викликів, запитань, розширення і збагачення себе іншими, і у такий спосіб може розвиватися» (160).

«Іншим вираженням деградації народного лідерства є прагнення швидкої вигоди», – пише далі Папа, зазначаючи, що такий підхід відповідає на популярні вимоги, аби «забезпечити собі голоси чи підтримку», але бракує поступу «у важкій і послідовній праці» з метою дати людям засоби для їхнього розвитку, щоб вони могли заробляти на життя власними зусиллями і креативністю. Йдеться про те, що гіпертрофована опіка не є правильним вирішенням. Потрібно боротися з нерівністю, бо це «зумовлює економічне зростання, використовуючи можливості кожного регіону», пам'ятаючи про те, що «проекти допомоги – як відповідь на нагальні проблеми – можна вважати тільки тимчасовими рішеннями» (161).

У цьому контексті Святіший Отець присвячує кілька рядків і темі праці. За його словами, «насправді народним», тобто, таким, що сприяє

” Матеріальна допомога повинна бути лише «тимчасовим вирішенням нагальних проблем», завдання полягає у тому, щоби дати бідним можливість «гідно жити завдяки праці».

добру народу, є дбання про те, щоби забезпечити всіх можливістю «розвивати те, що Бог у них вклав». Тож у той час, як матеріальна допомога повинна бути лише «тимчасовим вирішенням нагальних проблем», завдання полягає у тому, щоби дати бідним можливість «гідно жити завдяки праці». «Як би не змінювалися механізми виробництва, політика не може відмовитися від зусиль організувати суспільство так, щоб забезпечити кожній особі можливість зробити внесок у суспільство своїми здібностями й працею», – наголошує Папа, додаючи, що у «справді розвиненому суспільстві праця є невід'ємним виміром суспільного життя, бо це не тільки спосіб заробляти на життя, але також дорога особистого розвитку, будівництва здорових стосунків, самовираження, обмін дарами, співвідповідальність за вдосконалення світу і, остаточно, можливість жити як народ» (162).

Новини Ватикану на основі перекладу українською мовою, поширеного єзуїтською спільнотою в Україні

XI

ЧУЖІ

Вони були чужі. В чужій хаті. З чужою, не схожою на місцеву мову, говіркою. Їх одразу не прийняли в селі. За кілька тижнів після того, як вселилися в польську хату, Петро перед хвірткою наштотхнувся на хрест, висипаний глиною. На городах тут була чорна земля, а цю, руду, спеціально принесли з цвинтаря. Там, на горбі, куди померлих відправляли на вічний спочинок, була саме така. Петро тихо змітав і не розказував нічого Гані, аби не засмучувати: досить вже натерпілася. Далі знаходив то тухлі яйця, то калюжу під ворітьми.

Одного ранку Ганя застукала його «на гарячому»: лишень почав змітати глину. Забрала в нього мовчки мітлу, спритно згребла на лопату «земляного хреста» і понесла в кінець города.

В неділю вранці одягнула своє єдине святкове вбрання. Вишиту сорочку з крилатими рукавами, на яких сама в далекому іншому житті вишила чудернацькі орнаменти і візерунки. Рукави були наче крила жар птиці: яскраві і кольорові. Червоні маки і білі ромашки, зелене листя і сині квіти «братчиків», а між ними сірі птахи. Вона сама вигадала узор. І ніхто не повторив за нею. З сорочкою вдягнула сіру спідницю. Складками. Петро колись купив їй на подарунок. Заплела тугу косу. Закрутила равликом на голові. Зверху накинула хустку. Чорну. Єдине, що Ганя тепер точно знала про себе: іншого кольору хусток більше не носитиме.

— Ти куди зібралася, Ганю? – спитав занепокоєно Петро.

— Туди, куди люди збираються у неділю вранці. Чи ти вже забув?

Пішли обоє. Він дорогою позирав на неї. Намагався вловити ту Ганю, що знав і любив: он одягнула святкову сорочку, як колись. Але це не робило її колишньою. На ту Ганю, котру він знав, не було найменшого натяку чи надії.

В церкві стали при дверях, ззаду. Петро не рухався і навіть дихав через раз, аби не привертати уваги. Але всі давно їх помітили. Він ловив на собі погляди – ненависні, презирливі, насмішкваті. Тихо переминався з ноги на ногу, опускав очі, сверлив церковну підлогу і ладен був провалитися крізь землю. І тільки Гані, здавалося, було байдуже. Після служби всі вийшли на подвір'я і уже збиралися додому. Ганя стала по центру і голосно заявила:

— Послухайте ті, кому не спиться вночі. Ті, що висипають нам під воротами хрести землею з цвинтаря чи виливають калюжі водою, якою миють мерців. Чи ті, що тухлі яйця підкидають. Я цими руками збирала на згорілому обійсті кістки мами і тата. Складала в мішок і сама закопувала в кінці свого городу. А через трохи рила могилку для свого маленького сина в чужому місті, куди нас вивезли і заселили, як худобу, в бараці. Там, де ми місяцями голодували. Ви думаєте, мене можна налякати хрестом, висипаним з землі? Думаєте, мені можна чогось страшнішого тухлими яйцями наворожити? Не можна. Все найгірше зі мною вже сталося. Спійте вночі. Ми звідси нікуди не поїдемо.

Вона стояла горда. Тужлива. Вперше за багато місяців розправила плечі, як підбита птаха розправляє крила перед останнім польотом. Високо підняла голову. І, здавалося, ось-ось злетить. З-під чорної хустки вибивалося сиве волосся. Занадто сиве для неї, молодой. Десь по кутах чулося схлипування: дехто з жінок не витримав і голосно ридав, дехто тихо втирав сльози. Ганя стояла з кам'яним обличчям. Сверлила чорними, як вуглики, очима натовп. Спідниця і кольорові рукави сорочки тріпотіли на вітрі та робили її якоюсь неземною в цій юрбі.

— Ми звідси нікуди не поїдемо! – ще раз повторила твердо. І вже тихше додала:

— Нам нема куди. І сил нема. Ви не мусите нас любити чи приймати. Але не виганяйте. Не з власної волі ми покинули свою хату і окупували, як ви кажете, чужу.

Ганя пройшла крізь натовп. Люди розступалися і давали їй дорогу. Вийшла за ворота і побрела сама до місця, яке досі не називала домом. Тримала в собі сльози. Не хотіла, аби хтось бачив, що вона плаче, а коли зайшла в хату, впала на ліжку і заридала. Довго, затуляючи обличчя подушкою, щоб жодна жива душа не почувала.

Коли Петро вернувся з церкви, вона одягнена в домашнє, готувала стиранку. Вдвох сіли до столу, обговорювали господарські справи і не згадували ні словом про те, що сталося в церкві.

Хрестів перед їхніми воротами більше ніколи не було.

**Христина Коціра, з Фейсбуку.
Новела про депортованих в 1945/46 рр.
до совєтської України українців з Закароння
(Польща)**

Думи мої...

Одним із перших наслідків семінару від *The Aspen Institute Kyiv* є моє рішення обмежити свою присутність у соцмережах. Таке рішення назрівало давно (інстаграм і твіттер з телефону я зніс ще в лютому), але після семінару максимально прояснилося і тепер здається абсолютно правильним.

Річ у тому, що тиждень ізоляції в горах у групі надзвичайно різних, цікавих і мудрих людей показав, наскільки відрізняється жива й глибока розмова від соцмережного постійного бажання сподобатися. Оскільки під час роботи на семінарі користуватися гаджетами заборонено (а ввечері є стільки цікавих тем, що рука навіть не тягнеться до телефону), я на тиждень «випав з ефіру», не скролив стрічку і майже не читав новин. І як виявилось – нічого не втратив, навпаки – набув. Я хочу мати більше часу для глибшого занурення в реальне життя і рефлексій на неактуальні теми.

Нас попереджали, що після семінару може виникнути бажання щось змінити в житті, і тому, мовляв, треба не поспішати, а відкласти все на 3 дні. Три дні минули, але не минуло бажання, тому почну з малого: самоусуваюся на якийсь час і переводжу свої сторінки в режим інформування – лінки на колонки, афіші подій, посилання на інтерв'ю. Месенджери працюють, але не в режимі 24/7.

Почнемо з цього. Думаю, далі буде.

Андрій Любка, письменник. Джерело: Фейсбук

КИМ ЖЕ БУВ ЕДЕМСЬКИЙ ЗМІЙ?

ГАДЮКА, ЩО ГОВОРИТЬ

Це загадка, що завжди зацікавлює читачів Біблії, і належить до оповідання про первородний гріх: змії, що спокусив жінку в Раю. Ким же насправді він був? Книга Буття твердить, що йшлося про звичайного польового змія, одного з тих, що Бог створив (3,1). Згодом бачимо, що змії розмовляє з Євою. Але як він може розмовляти, якщо це змії? І як він міг бути розумнішим від людини (див. 3,5)? Не може бути, щоби він був звичайною твариною. Ким же тоді?

Дехто вважає, що він був звичайною твариною, тільки опанованою дияволом, щоб обманути Єву. В такому разі змії був інструментом диявола, чому ж тоді Бог карає його, кажучи, що на череві своєму буде повзати і їстиме порох до кінця свого життя (3,14), коли мав би покарати диявола? Найбільш поширеним серед читачів Біблії є переконання, що змії не був звичайною твариною, але символом, подобою диявола, літературною маскою, яку автор використав, щоб описати це злорадне єство, що насправді спокусило наших прародичів в Раю.

МАСКА ДИЯВОЛА

Але це твердження зіштовхується з великими труднощами, бо більше в жодній з частин Книги Буття не згадується про диявола. Але диявол (чи сатана, що є те ж саме) є персонажем невідомим для найдавніших авторів біблійних книг; тому не з'являється більше в П'ятикнижжі Мойсея, ані в інших Історичних чи в Пророчих Книгах. Але звідки автор знає цей розділ Буття? Сучасне вчення твердить, що тут мова йде не про диявола. Третя група дослідників притримується думки, що цей змії не є ніяким конкретним персонажем, лише символом всяких злих бажань і чуттєвих задоволень. Так-то первородний гріх полягав у провині сексуального характеру, і змії не є щось більше як сексуальний символ. Тому-то наполягають на тому, що Адам і Єва «були нагі». Але ця гіпотеза є недопустимою, тому що сама Книга Буття каже, що Бог освятив і поблагословив подружжя, коли наказав першій парі: «Будьте плідні й множьте, і наповняйте землю та підпорядкуйте її собі» (Бут 1, 28). Отож, сексуального акту в первородному гріху нема.

І ТЕ ВСЕ ЗАДЛЯ ЯКОГОСЬ ЯБЛУКА?

Ця невизначеність щодо змія призводить до іншої проблеми: який же гріх вчинили Адам і Єва у Раю? Загальноживаною і популярною є відповідь, що вони з'їли заборонене яблуко. Але, перш за все, варто зазначити, що в ніякій частині не згадується про яблуко. Звідки ж виникла ідея цього фрукта?

А впливає це з Біблії, написаної латинською мовою. По-латині яблуко – «малус», а зло перекладається як «малум». Адам і Єва з'їли плід зла (малум), а думали, що вони з'їли яблуко (малус). Сьогодні, коли Біблія є вже будь-якою мовою, якою розмовляють, бачимо, що вони не з'їли яблуко, лише якийсь заборонений «плід».

Едемський сад», картина братів Лімбург, між 1411 та 1416 рр.
Джерело: Вікіпедія

Повернемось, отже, до тої загадки. Лише за те, що вони з'їли простий плід, Бог покарав їх подібно карою? Якщо так було, то те, що сталося у Раю не було лише фатальною помилкою! Знаючи, що змії є символом (бо ж не може бути мови про дійсну тварину), також заборонений плід повинен бути символічним. Але символом чого? Якщо зможемо пояснити ким є змії, зможемо пізнати також, яким же був гріх у Раю.

КИМ ЖЕ БУВ ЗМІЙ?

Найперше ми повинні мати на увазі, що змії символізує якийсь персонаж чи дійсність, зрозумілі для читачів того часу, бо якщо ні, то вони не зрозуміли б послання. Сьогодні завдяки найновішим біблійним і археологічним дослідженням знаємо, що змії в той час був символом ханаанської релігії, яку ізраїльтяни зустріли, увійшовши в Обіцяну землю.

Чому ханаанці вживатимуть за символ божества змія, коли для нас він є злий і небезпечний? Тому, що давні народи бачили в ньому три прикмети.

▲
«Первородний гріх Адама і Єви», Іспанія, 950-955 рр.
Джерело: Вікіпедія

По-перше, змії мав славу дарувати безсмертя, бо спосіб міняти шкіру виглядав як гарантія вічного омолодження. **По-друге**, забезпечував плодючість, бо жив, повзаючи по землі, що для східних народів була символом богині Матері, що дає плід і життя. І, **по-третє**, передавав мудрість, тому що брак повік на очах і його пронизливий зір робив його праобразом мудрості і таємних наук. Тому-то Книга Буття представляє його «найхитрішим з усіх польових тварин» (3,1).

Ці три характеристики зробили із змії символ мудрості, вічного життя і безсмертя, і не лише серед ханаанців, але також для багатьох інших народів – єгиптян, шумерів і вавилонян, які використовували зображення змії як символ божества, яке вони почитали, яким би воно не було.

БІЛЬШ СПОКУСЛИВА РЕЛІГІЯ

Що ж зв'язувало ізраїльтян із ханаанською релігією? Щоби це зрозуміти, потрібно мати на увазі те, як складалися історичні обставини.

Протягом століть євреї були кочовим народом. Ще від епохи Авраама, який жив близько 1800 років пе-

ред Христом, Бог, що супроводжував їх, завжди був Богом пустині, Богом гір, Богом, який турбувався... Був Богом мандрівним, який подорожував і пересувався разом із групою або з родом усюди, де той був, щоби захистити його від усіх небезпек, які траплялися при такому способі життя.

Бог євреїв був «спеціалістом» з проблем пустелі: захищав ізраїльтян у разі нападу ворожих племен (Вих 17, 8); допомагав їм у пошуках води серед каміння (Вих 17, 1); провадив у небезпечних пошуках їжі (Вих 16); зсилав карі на народи-гнобителі (Вих 7, 1); показувався могутнім і страшним через грим та блискавці (Вих 19, 16–19); захищав справедливість і порядок у таборі. Бог заступався за свій народ турботливо, протягом дня перетворювався у велику хмару (щоб прикрити сонце), а протягом ночі – у вогняний стовп, щоби світити у темряві (Вих 13,21). Бог євреїв справді був «Богом мандрів».

НОВА РЕЛІГІЙНА ПОЖЕРТВА

Протягом 600 років (між 1800 і 1200 роками перед Христом) Бог Ізраїля був прекрасним супроводжувачем і захисником народу. Але, починаючи з 1200-го, все почало мінятися. Ізраїльтяни увійшли в Обіцяну землю і у Ханаані зустріли місцеве населення, тобто ханаанців – набагато більше розвинений народ, ніж вони. Алеж ханаанці протягом століть перебували у цій землі, вони не були мігрантами, вміли набагато краще працювати на полі, жили з плодів поля, з виноградників і своїх стад.

Їхній бог звався Ваал і був «богом, що посилав дощ», забезпечував добрими жнивими і плодючістю поля. Звичайною формою, що представляла його, був змії – символ життя і безсмертя. Ваал мав подругу, богиню Астарту, богиню любові і плідності. І згідно з віруванням ханаанян, Ваал і Астарта мали постійні статеві зносини, щоби підтримувати плодючість землі, стада, людей. Тому-то всі релігійні свята ханаанян були пов'язані зі жнивими.

ОСЕЛЯ БОГІВ

У який спосіб поклонялися ханааняни? Через священну проституцію. Ханааняни були землеробами і думали, що урожайність поля і успіх жнив – головне джерело їхнього життя, а тому залежали від сексуальної єдності Ваала і його нареченої – Астарті. Саме ці стосунки повинні були приносити земні плоди. Для цього вони пристосовували малі помешкання біля своїх святинь, і там ханааняни здійснювали зносини зі священними повіями.

Спершу ханаанська релігія не мала ніякого значення для ізраїльтян. Вони прекрасно знали, що тільки Ягве є їхнім Богом, який визволив їх із Єгипту і супроводжував у пустині протягом довгих років, пильнуючи і захищаючи. Але протягом років ізраїльтяни перестали бути кочовим народом, і починали сумніватися, чи Ягве досі їм потрібний. Чи зуміє цей Бог, Бог пустелі, зрозуміти працю в полі і годівлю худоби? Цей Бог самотній, без нареченої і без досвіду плодючості, чи зможе Він їм допомогти тепер, у новій землі землеробів? Не було б краще залишити його і прибігти по допомогу до іншого, з більшим «досвідом» у справі жнив, якими були Ваал і його наречена?

«АКТУАЛІЗУВАТИ» БОГА

Крім того, ханаанська релігія була дуже звичайною і «легкою» – її постулатів легко було дотримуватися. Полягала вона виключно

у ритуальних церемоніях. Не мала жодних визначених моральних вимог, ані особистих завдань, ніякого навернення, не зобов'язувала практикувати справедливості, любові і поваги до інших. «Вистачало» священної проституції, магійного і забобонного обряду, щоб «задовольнити» бога і здобути благословення врожаю. Подібна релігія була привабливішою у порівнянні зі строгими вимогами Божого Закону. Не важко уявити собі серйозну небезпеку, яку ханаанська релігія становила для євреїв, спадкоємців строгої релігії Мойсея.

Ягве продовжував бути національним Богом євреїв, але, щоб гарантувати плодovitість землі і регулярність дощів, вони почали наvertатися до змія, який символізував Ваала. Вони почали відвідувати їхні (ханаанські) святині, брати участь у їхніх обрядах, потайки ходити в доми «священних» повій під час великих свят. Культ на честь божества плодovitості був постійною спокусою для ізраїльтян протягом століть.

ОСКІЛЬКИ ПОСЛУХАЛИ ЗМІЯ...

Анонімний письменник X століття вирішив написати оповідання (теперішні 2 і 3 глави Книги Буття), щоби перерахувати небезпеки, які спричинювала ханаанська релігія для його братів-євреїв. За тим автором, ціле суспільство (представлене в образах Адама і Єви) повинне було б жити в Раю. І, незважаючи на це, існує серед несправедливості, голоду, болю, смерті...

Причиною усього того зла був саме «змій», ханаанська релігія, яка вела народ до примітивних зовнішніх обрядів і забуття величних вимог Закону Божого. Люди шукали захисту і щастя в Бога не завдяки моральному, справедливому, пристойному життю, не в служінні братам, а лише через прості фетишистські практики.

Але чому автор Книги Буття каже, що змії призвів до того, що люди «з'їли з дерева пізнання добра і зла»? У єврейській мові казати «добро і зло», це те саме, що казати «все», «всі речі». Одна з ханаанських практик полягала саме в тому, щоби довідуватися у віщунів та чарівників про майбутні речі. Це було чимось дивним для доброго ізраїльтянина, який знав, що майбутнє людини тільки в Божих руках, а не у руках віщунів. Отож, гріх у Раю описує намагання «пізнати добро і зло», тобто все майбутнє людини.

ЗМІЙ І САТАНА

Автор Книги Буття хотів зняти маску зі зла, яке у його суспільстві було спричинене ханаанською релігією. Він не говорив про якийсь факт, що стався на початках людства, ані не намагався звинувачувати якусь певну пару у всьому злі, що існує у світі. Але представляє цей гріх як вчинений на початках, щоби представити їх, тобто початки,

для читачів.

Автор доводить, що цей гріх (наслідок наслідування ханаанської релігії) є початком, коренем, базою усього іншого соціального зла. І застерігає ізраїльтян про майбутню можливість будівництва Раю, яка може стати втраченою через зло, яке вони продовжують чинити.

З бігом століть зникла ханаанська релігія, і тоді змії втратив своє первісне значення та увійшов до єврейського світогляду як символ зла, суперництва з Богом, гріха. У пізніших століттях, у Вавилонському вигнанні, ізраїльтяни пізнають фігуру сатани, диявола, і ототожнюють його зі своїм колишнім символом зла – змієм Раю.

І тому, за дев'ятсот років після Книги Буття, Книга Мудрості твердить: «Через заздрість диявола смерть увійшла у світ» (2, 24). Це вперше, коли змії Раю, що в Книзі Буття представляє ханаанську релігію, з'являється ототожненим з дияволом. І від тоді ця ідея стала популярною між нами. Також в Одкровенні Івана Богослова, коли йдеться про дракона (про політичну владу, що є ворогом Бога), автор пише, що це диявол і змії (12, 9; 20, 2). Назавжди ворогом Бога буде диявол і змії.

«НАШ» ЗМІЙ

Автор Книги Буття зумів знайти відповідь звідки з'явилося велике зло його часу. Він відкрив, що бідність, соціальна несправедливість, проблеми на роботі, родинні драми, те саме важке життя народу, завершаться лише тоді, коли ізраїльтяни перестануть наслідувати того змія. Трагедія, яка відбулася у суспільстві, не була Божою волею, а лише результатом того, що ізраїльтяни спокусилися ханаанською релігією. І ще гірше те, що вони не бачили небезпеки, в яку та їх заплутувала. Змії звав спокусливим голосом, а народ занедбував Божий Закон, перетворюючи релігійність у фетишизм та виснажуючись у блуді магії.

Сьогодні Книга Буття запрошує нас відкрити усе спочатку. Щоб побачити зло, що нас оточує, і бути свідомим того, що й до нас змії підкрадається потай, що він спокусливо шепоче до нашого народу, до наших людей, до наших урядовців, щоб віддалити нас від Божого Закону.

Він хоче змусити нас будувати нужденне суспільство, суспільство мізерії, гніту, несправедливості, залишених дітей, підкорених жінок, чоловіків без праці, суспільство соціальної нерівності, корупції. Практикуючи зовнішні обряди, ми не помічаємо його підступів, викрити змія є великим викликом. Потрібно скинути його маску, щоб не слухати його більше, і щоб так завітав до нас Рай.

**Аріел Алварес Валдес,
переклад з іспанської о. Йосафата Андрія Ковалю,
ЧСВВ. Подано за: «Місіонар»**